

Керівник гуртка: Дибач Тетяна Антонівна

Тема: Родильна обрядовість Сарненщини: особливості структури, номінація та функціонування.

Мета: вивчити та дослідити родильні звичаї та обряди, процеси їх трансформації серед жителів Полісся; ознайомити учнів із традиціями поліської «родильної» обрядовості; висвітлити локальну специфіку компонентів родильної звичаєвості та обрядовості, їх побутування та трансформацію в ХХІ ст.

Розвивати творчий підхід вихованців до роботи як засіб виховання стійкого професійного інтересу до вивчення нового матеріалу; вчити проводити аналіз та характеризувати родильні обряди жителів Полісся; розвивати вміння узагальнювати і систематизувати знання щодо етапності післяродових звичаїв поліщуків.

Виховувати шанобливе ставлення до народної культури та звичаїв українців та формувати етику майбутніх дружин та матерів, виховувати бережне ставлення українців до породіллі та немовляти; виховувати шанобливе ставлення до народної культури та звичаїв українців.

Методи, прийоми та форми діяльності:

вправа «Очікування», постановка і розв'язання проблемного питання, учнівські повідомлення, «Мікрофон», метод «Прес», робота у групах, індивідуальні відповіді учнів, пошуково-дослідницька робота.

Види діяльності:

збирання та вивчення фольклорних матеріалів, пов'язаних із родильною обрядовістю; записи розповідей старожилів.

Тип заняття - комбіноване.

Вид заняття: виїзне засідання в музеї з елементами рольової гри.

Форма заняття: робота в групі.

Обладнання: демонстраційний матеріал музею, схеми, таблиці, мультимедійна презентація «Народні звичаї та традиції поліщуків, пов'язані з народженням дитини», аудіовізуальні ТЗН

Очікуваний результат: всебічний розвиток особистості

Учні знатимуть: цікаві факти, пов'язані з народженням дитини; обряди, які виконувалися після народження дитини; як трансформувалися серед жителів Полісся обряди і традиції, пов'язані з народженням дитини

Учні вмітимуть: розкрити значення християнських обрядів, пов'язаних із народженням дитини для сучасних жителів Сарненщини, висловлювати особисте ставлення до народних звичаїв; узагальнювати і робити власні висновки, обґрунтовуючи і мотивуючи свої судження.

Схематичний план заняття

I. Вступна частина:

- повідомлення теми та мети заняття, очікуваних результатів (Вправа «Очікування»);
- актуалізація опорних знань (Первинне закріплення навчального матеріалу. Вікторина);
- мотивація навчальної діяльності гуртківців (Постановка проблемного питання).

II. Основна частина:

- висвітлення керівником матеріалу нової теми (Лекція з елементами бесіди);
- оволодіння новими теоретичними та практичними знаннями (перегляд відео, обговорення відео та почутого матеріалу. метод «Мікрофон»);
- залучення учнів до самостійного осмислення нового матеріалу, самостійна робота (перегляд слайд-презентації «Хрещення дитини», метод «Прес»);
- етап закріплення нових знань (науково-дослідницька робота Лебідь Дарини);
- підведення гуртківців до узагальнень, висновків.

III. Заключна частина:

- обґрунтування гуртківцями можливості використання отриманих знань, умінь, навичок (рефлексія);
- загальний підсумок заняття.

Хід заняття

I. Вступна частина

1. Повідомлення теми та мети заняття, очікуваних результатів.

Немає мудріших, ніж народ, учителів.

У нього кожне слово — це перлина.

Це праця, це натхнення, це людина.

М. Рильський

Доброго дня. Сьогодні у нас незвичайне заняття. Ми проводимо його не в стінах нашого рідного ліцею, а на території Сарненського історико-етнографічного музею. Хочу сказати, що працівники Сарненського музею – це люди, які щиро закохані у поліський край і роблять усе для того, щоб звичаї, традиції нашого краю були збережені для наступних поколінь.

Ми знаходимося з вами у хаті поліського селянина, в якій жила українська сім'я 19 ст. У кожній такій оселі жили по два, а часто і три покоління: діти, батьки дідусі і бабусі. Коли в хаті народжувалася маленька дитина – це була радісна і важлива подія для всієї родини.

Поява на світ нової людини споконвіку була важливою подією в житті не тільки української сім'ї, але й усієї громади, тому супроводжувалась символічними діями: обрядами, ритуалами та святами. Протягом тисячоліть поступово створювався комплекс родильних звичаїв та обрядів. Залишки старовини найбільше збереглися лише в сільській громаді. Сповнені красою та урочистістю родильні ритуали — це найперше джерело емоційно-естетичного розвитку дитини.

Отже, тема заняття: **«Родильна обрядовість Сарненщини: особливості структури, номінація та функціонування».**

З народженням дитини пов'язаний цілий комплекс звичаїв та обрядових дій, спрямованих на створення сприятливої атмосфери для породіллі, вшанування жінки-матері і новонародженої дитини, підтримки їх здоров'я. Саме тому ми будемо говорити з вами про родильну обрядовість у нас на Сарненщині, для того, щоби знаючи їх, виховувати шанобливе ставлення до народної культури та звичаїв українців та формувати етику майбутніх дружин та матерів.

Актуальність теми визначається потребою вивчення духовної спадщини нашого народу. Досліджуючи фольклор, у якому відбиваються етичні й естетичні погляди, світогляд та вірування, можна зрозуміти характер народу.

З народженням дитини пов'язаний цілий комплекс звичаїв та обрядових дій, спрямованих на створення сприятливої психологічної атмосфери для породіллі, успішного прийому родів та вшанування породіллі і новонародженого, підтримки їх здоров'я. У «радянський» період ці народні знання поступово забувались, що спричинено масовою появою медичних закладів. У наш час можна говорити хіба що про ремінісценції цих звичаїв і обрядів, більшість з яких вже не практикуються, але залишилися в пам'яті старожилів.

Вправа «Очікування»

- Що ви чекаєте від сьогоднішнього заняття?
- Що нового ви хотіли б дізнатися на сьогоднішньому занятті?

2. Актуалізація опорних знань

Унікальна й неповторна культура Полісся зберігає чимало архаїчних рис і на початку XXI століття. Це стосується всього комплексу духовної і матеріальної культури населення регіону, зокрема, обрядовості, що пов'язана із народженням дитини. Звичаї та обряди поліщуків, пов'язані з народинами, зберігають знання далекої минувшини, які передавалися з покоління в покоління. У них об'єдналися дохристиянські та християнські елементи, які утворили складний комплекс понять та символів, обрядодій, дотримання яких мало б забезпечити дитині здоров'я та щастя.

Первинне закріплення навчального матеріалу

Вікторина

1. Отож, ми сьогодні поговоримо про родильну обрядовість. Хто знає, про що йтиме мова?
2. Які ви знаєте звичаї та обряди, пов'язані із народженням дитини?
3. Які ви чули заборони для вагітних жінок, що забороняється робити вагітній жінці?
4. У кого з вас є менші братики чи сестрички? У кого в сім'ї існують певні заборони, якими користуються, щоб уберегти дитину від усього злого та недоброго?
5. Хто із вас вірить у всі ці заборони? А хто навпаки – не вірить?
(Учні дають відповіді на поставлені запитання)

3. Мотивація навчальної діяльності гуртківців.

– Фольклор — це народна мудрість.

Чи потрібно нам берегти традиції своїх батьків? Чи маємо ми сьогодні дотримуватися тих звичаїв, пов'язаних із народженням дитини, якими користувалися ще наші предки?

II. Основна частина

1. Лекція з елементами бесіди

Народження дитини здавна було важливою сімейною та громадською подією. Життя доводило, що для родопомочі потрібні практичні знання та уміння.

Варто зазначити, що в кінці XIX – на початку XX ст. родильний обряд насамперед із фольклорно-етнографічних позицій досліджували І. Бінковський, В. Гнатюк, А. Дарманський, М. Дерлиця, М. Грушевський, З. Кузеля, Є. Казимир, В. Кравченко, А. Малинка, М. Сумцов, І. Франко, П. Чубинський, Д. Успенський, В. Шухевич та інші. У II пол. XX – на початку XXI ст. В. Борисенко, В. Горленко, О. Любицька репрезентували фольклорно-етнографічні розвідки про родильний обряд, у яких проаналізовано традиційні вірування українського народу про народження дитини, родильні звичаї та обряди тощо та ін..

Основне призначення передпологових обрядодій – сприяти нормальному протіканню вагітності та доброму самопочуттю жінки, чому сприяють норми поведінки вагітної жінки та обереги, які допомагають їй виносити дитину й народити у визначений термін. Тому допологові звичаї пов'язані насамперед із вагітною жінкою та заборонаю виконувати певні дії, щоб не зашкодити собі та вберегти майбутню дитину (**Додаток А**).

Регламентація поведінки вагітної жінки зумовлена нормами народної моралі, прагненням зберегти її здоров'я, сприяти полегшенню пологів, захистити ще не народжену дитину від усього поганого та передбачити її майбутню долю. Дотримання зазначених вище прикмет передається з покоління в покоління, що свідчить про їхню архаїчність, спостережливість населення за перебігом вагітності, намагання пояснити щось незрозуміле, але примічене людиною впродовж життя.

Зазначу, що більшості з наведених дій дотримуються й сучасні вагітні жінки, які проживають у сільській місцевості. Крім того, частину із заборон вони не можуть пояснити, але виконують їх, очевидно, за традицією, хоча, найімовірніше, турбуючись про здоров'я та долю майбутньої дитини.

- То у чому ж полягають особливості родильної обрядовості на Сарненщині?

(індивідуальні відповіді учнів)

Звичай велів (його дотримуються і нині) не відмовляти вагітній жінці, коли вона попросить щось допомогти чи позичити, усі намагалися задовольнити потреби жінки, коли їй чогось хотілося. Дослідник М.Грушевський писав, що, згідно зі звичаєм, вагітні жінки не ходили у суди на скарги, не хрестили дітей, не мали йти «на великі імпрези», де гул, де танці, а також на похорон — це може їх зворушити, що для дитини недобре. Сучасним жінкам теж рекомендують уникати сварки, хвилювань — вагітну має оточувати спокій (Додаток Б).

Від часу, коли жінка «почувається з дитиною», розпочинається для неї цілком нове життя. Рекомендації, обереги, норми поведінки вагітної, ставлення до неї інших людей базувалися здебільшого на народному досвіді та раціональних знаннях народної медицини, розумінні фізіологічно-психологічного стану жінки під час вагітності. Родильна обрядовість належить до числа особливо делікатних сфер, і тому вона ретельніше обставлялася захисними діями й обереговими знаками (Додаток В).

- Які оберегові знаки родильної обрядовості знаєте ви?

(індивідуальні відповіді учнів)

Соціальна практика відбирає для виконання акушерських функцій жінок, схильних до надання такої допомоги. Так з'явилися повитухи. Від них, від їхніх знань і навичок значною мірою залежали успішні пологи, життя і здоров'я матері та дитини. Отже, «той день» наставав!.. До обраної баби, взявши буханець хліба, вирушав майбутній тато, або хтось інший з родини. Запрошена баба за жодних обставин не мала права відмовити у проханні виконати «Божу працю». (Додаток Г)

- Зараз я пропоную переглянути наступне відео. Вам потрібно пояснити, про кого йде мова.

2. Перегляд відеофрагменту «Функції баби-повитухи»

Метод «Мікрофон - 1»

Обговорення відео та почутого матеріалу.

- Хто знає, про кого це відео?
- Що є характерним у діяльності баби-повитухи?
- Хто міг бути бабою-повитухою?
- Чому жінки зверталися до повитухи, а не в медичні заклади?
- Чи є баби-повитухи і сьогодні?

3. Продовження лекції з елементами бесіди

Одним із важливих етапів для новонародженої дитини була перша купіль. Купіль новонароджених на Поліссі завжди була пов'язана з використанням «зілля», яких додавали у воду. Загалом, купіль для дитини на Поліссі характеризувалася багатством трав, які використовувались при цьому.
(Додаток Д)

- То як же потрібно було купати дитину?

(індивідуальні відповіді учнів)

Так кожна сім'я є маленькою частиною цілого народу. І саме вона має свої традиції та звичаї, нажиті за певний час.

Із народженням дитини пов'язане таїнство хрещення. Саме з хрещенням збагачується сім'я новими членами – кумами, хрещеними.

4. Показ слайд-презентації «Хрещення дитини»

5. Метод «Прес»

Обговорення перегляду слайд-презентації

- Вдома ви поспілкувалися із своїми мамами та бабусями і дізналися, які ж є особливості хрещення, коли потрібно хрестити дитину, хто може бути хресними батьками? **(Додаток Ж).**

(Індивідуальні відповіді учнів)

III. Етап закріплення нових знань

Я сподіваюся, що величезний досвід нашого народу, його світогляд, мораль, відбиті в обрядах і звичаях, становитимуть для всіх не лише споглядальний інтерес, а слугуватимуть у повсякденному житті, допомагатимуть власному самовдосконаленню.

А зараз я хочу представити вам гостю, яка завітала на наше заняття. Це – Дарина Лебідь, студентка Львівського університету, випускниця Сарненського районного ліцею «Лідер», вихованка гуртка «Фольклористика», яка в минулому навчальному році перемогла на заключному етапі конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт у Києві, виборовши II призове місце.

1. Захист науково-дослідницької роботи

Виступ Лебідь Дарини.(Додаток З)

IV. РЕФЛЕКСІЯ.

Хто хоче поділитися своїми враженнями?

- Що нового ви дізналися? Чи потрібно дотримуватися цих звичаїв сучасним жінкам?

- Як ви можете використати набуті знання?

«Мікрофон- 2»

- Тепер я можу: пояснювати ....., аналізувати..., наводити приклади..., виконувати..., вважаю, що ще потрібно попрацювати над...(вихованці доповнюють речення власними відповідями)

V. ПІДСУМКИ ЗАНЯТТЯ

Заключне слово керівника гуртка

Сьогодні, у часи економічної, політичної і духовної кризи, люди, втомившись від всіляких негараздів, усе більше починають повертатися до народних витоків, до неписаних законів народної педагогіки, вивіреної тисячолітнім досвідом наших предків, до відновлення традицій української родинно-побутової культури, втраченої останнім часом.

І хочеться вклонитися тим жінкам, які зуміли зберегти багатство творчої душі народу – багатоголосу пісню, обрядові дієства, звичаєву мудрість – все, що залишили нам у спадок минулі покоління.

VI. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Поспілкуватися зі своїми мамами, бабусями і записати колискові пісні, які вони колись співали вам.